

Dimmalættir

Heimatiðindi

Oyðsl við KT-pengum og vitan

GEORGL. PETERSEN | 2018-10-12 11:40

Fyrst ger ein kommuna eina skipan at bíleggja tíð hjá lækna, og síðan menna aðrar kommunur líknandi skipanir, heldur enn at samstarva. Og so koma ógvuslig krøv omaná, sum smáu almennu KT-deildirnar ongan livandi kjans hava at skilja til fulnar – krøvini bara vaksa dag um dag

– Eg skilji ikki, at almennu myndugleikarnir ikki megna at samstarva um størri KT-skipanir, men heldur hvør í sínum lagi eftirapa hvørjumøðrum. Tað eru pengar beinleiðis út gjøgnum vindeygad, sigur Torben Nielsen, KT-serfrøðingur.

– Og tað er mær ein gáta, at kommunur og land ikki kunnu samstarva meira og savna førleikarnar á einum stað, heldur enn at spjaða vitanina á evarska lítlar deildir. Arbeiðið hjá einum KT-fólki snýr seg um annað enn bara at læra fólk at brúka forrit, men eisini um trygd, verju av persónsupplýsingum, netverk, ambætarar og mangt annað, leggur hann afturat.

Kunningartøknin er eftir lutfalsliga fáum árum vorðin ein so týðandi partur av gerandisdegnum hjá bæði privatum, fyrítøkum og tí almenna. Men tað hevur eisini avbjóðingar við sær, tí sleppa teldusníkar inn um talgildu dýrnar er vandi fyri, at privatir upplýsingar, sum ongum koma við, kunnu gerast almennir og hava ógvusligar avleiðingar fyri tann rakta.

Tað kann eisini fáa avleiðinagr fyri ein stovn ella fyrítøku, um hon ikki hevur ansað eftir upplýsingunum á nøktandi hátt. Regluverkið veksur alsamt, um hvussu vit skulu ansa eftir upplýsingunum. Tað seinasta er sonevnda GDPR-fyriskipanin hjá ES, sum nágreinir hvussu persónsdátur skulu handfarast hjá ES-borgarum, nakað sum persónsdátulógin nágreinir fyri borgarar í Føroyum.

Men GDPR-skipanin (General Data Protection Regulation) er bara nógv meira umfatandi – og hon hevur týdning fyri okkum at kenna so skjótt føroyskar fyrítøkur og stovnar samskifta við ES-borgarar ella fyrítøkur.

Oman á hetta koma nógvir ISO-standardir og aðrir, sum tað er lógarkrav í Føroyum at fylgja.

– Rúgván av reglum er snøgt sagt so ovurstór, at tað er vónleyst hjá smærri fyrisitingum og fyrítøkum at kenna. Nakrar keypa sær ráðgeving hvør í sínum lagi heldur enn at samstarva, og tað er alt ov dýrt, sigur Torben Nielsen.

Menna sama slag av skipanum

Tá tað snýr seg um kommunur, so tykist sum at tær hvør í sínum lag velja at veita borgarum tænastr í kapping við aðrar kommunur, heldur enn at samstarva um størri loysnir.

Torben Nielsen nevnr tvey dømi – onnur er rottutýningin, hin er bílegging av tíð hjá kommunulækna.

Tvøroyri hevur eina skipan, Klaksvík hevur eina og Runavík og Tórshavnar Kommuna eina triðju skipan, sum Elektron hevur ment, og sum eftir ætlan skal umfata alt landið.

– Hetta eru ymiskar loysnir, men allar vilja tað sama. Hvør í sínum lag hava tær uttan iva kostað kommununum nógvan pening, sum kundi verið brúktir nógv skynsamari og við betri úrsliti, um allar kommunurnar gingu saman í samstarv, sigur Torben Nielsen.

Onkur av hesum skipanum nevnr bíleggingarskipan, men er í veruleikanum bara ein boðskipan, har ynski verður sett fram um at fáa eina tíð. So kann kommunulækkin svara aftur. At kalla hetta fyri eina KT-skipan er kanska at taka ov dýran til.

Síðan er tað fráboðanin um rottur. Serliga legði Runavíkar Kommuna hart út við einum átaki at fáa borgarar í kommununi at boða frá, at tey høvdu sæð tekin um rottu. Fólk kunnu við navni, telefonnummari og adressu senda kommununi eina fráboðan.

– Men hví ikki samskipa hetta tvørtur um kommunumørk? Rottan leggur líka í, um hon er í Runavík ella eini grannabygd. Tá hevði verið munandi betri, um kommunurnar høvdu verið felags um til dømis eina app á telefonini, so borgarar tann vegin kundu boðað frá, tikið mynd og skipanin síðan sjálvvirkandi skrásetti júst hvar rottan varð sædd, so eitt felags átak kundi verið sett í verk. Men aftur her fer ein kommuna sína egnu leið, sigur Torben Nielsen.

Veikir skúlar og kommunur

Teldan er vorðin ein natúrligur part av øllum skúlum í landinum, sum so eisini hava sínar telduvørðar. Hesir skulu gera teldur klárar, fáa forrit at virka, men eisini syrgja fyri, at netverkið virkar eins og ambætatarar.

– Hetta eru oftast fólk við eini lærararútbúgving, sum hava verið á onkrum skeiði. Men tað er vónleyst hjá hesum fólki at hava hesa breiðu vitan, samstundis sum tey eisini skulu taka atlit til høgu krøvini til trygd og verju av persónsupplýsingum. Eg haldi, at nógvir av telduvørðunum hava størri førleikar sum húsavørðar, tí tað arbeiðið kenna teir kanska til heimanífrá. Telduøkið er snøgt sagt so umfangandi, at teir bara kenna ein brotpart av krøvunum, sum verða sett, sigur Torben Nielsen.

– Ikki tí, teir gera eitt megnar arbeiði, men spurningurin er, um hetta er tað rætt at brúka orkuna hjá einum lærara til, leggur hann afturat.

Torben Nielsen, KT-serfrøðingur

Hann vísir eisini á tær nógvu kommunurnar í Føroyum, sum hava so ymiska orku. Tær smáu hava ongan livandi møguleika at bjóða sínum borgarum somu tænastr sum tær stóru – og tær hava so heldur ikki orku at seta seg inn í allar ásetingar innan KT-økið.

Í Føroyum eru í dag 29 kommunur, sum er sera ymiskar í stødd. Tann minsta, Fugloy, hevur bara 38 borgarar, meðan 21.449 fólk búgva í Tórshavnar Kommunu. Báðar tvær skulu hava skatt frá sínum borgarum, og koma í tí sambandinum undir somu treytir fyri millum annað verju av persónsupplýsingum. Men meðan høvuðsstaðarkommunan hevur eina stóra deild at taka sær av hesum, so er tað meira avmarkað hvat tey klára í Fugloynni, hóast tað eru neyvt somu upplýsingar sum skulu verjast.

Torskild rundskriv

KT-trygd er eitt lyklorð í dagsins samfelag, og nakar sum myndugleikarnir taka í størsta álvara. Nógv rundskriv verða send út til stovnar, kommunur og ráð frá hægri aðalráðnum – men spurningurin er, um tey, sum fáa boðini, megna at fylgja teimum.

Til dømis snýr eitt rundskriv frá 2007 seg um KT-trygd í landsfyrisingini og fyllir bara eitt A4-ark – men innihaldið er so mikið umfatandi, at tað at kalla er vónleyst hjá einstøkum stovnum ella ”verkum” at fáa heilt greitt yvirkrøvini, sum verða sett, sambært Torben Nielsen.

Skrivið nevnir standardir sum ISE/ISO 17799, ISE/ISO 27001, DS 484, sum allar leiðslur hava ábyrgd av verða fylgdar í landsfyrisingini. Hetta skuldi so í veruleikanum eisini verið galdandi fyri kommunur og onnur, sum arbeiða KT.

– Eg trúgvi, at nógvar umsitingar hava sera trupult at liva upp tað sum stendur í hesum standardum, tí teir eru so ómetaliga umfatandi. Heldur enn at siga, at stovnar og ”verk” skulu liva upp til hesar og hasar ásetingar, burdi tað heldur verið greitt frá, hvat skal gerast heilt ítökiligt. Trupulleikin er at implementera øll krøvini, ikki seta tey, sigur Torben Nielsen.

Skulu hesi á nakran hátt megna at liva upp til krøvini, so verða stovnarnir og ”verkini” noydd at leiga ráðgevarar inn í hvør sínum lag.

– Og hetta eru ikki bílig fólk at leiga inn. Enn einaferð hevði eitt størri samstarv verið loysnin. Heldur at eini 100 fólk hvør í sínum lag gera tað sama, so kundi hetta arbeiðið verið samskipað við færri fólkum, so vit eisini fingur eina hægri dygd, sigur Torben Nielsen.

Og so er tað tað nýggjasta hjá ES, GDPR, sum er ein serlig ES-fyriskipan at verja persónsupplýsingar, og sum eisini tekur hædd fyri Facebook, Google og øðrum. Hon setir eisini neyv krøv til skrásetingar, so um ein ES-borgari hevur verið í samskifti við eina fyritøku, so hevur viðkomandi eisini krav til innlit í alt, sum er skrásett um hann.

Reglugerðin varð sett í verk í mars í ár, og nú eru vit við at fáa eyguni upp fyri hesum, sjálvt um vit hava havt næstan somu treytir í okkara egnu lóggávu.

– Tað tekur kanska einum fólki eitt hált ár at seta seg inn í allar ásetingarnar, og tað skulu so stovnar, kommunur og fyrirkur seta seg inn í, hvør í sínum lag. Aftur her er brúk fyri meira samskipan, so vit ikki verða heilt afturútsigld, sigur Torben Nielsen.

Torben Nielsen leggur dent á, at hetta ikki skal síggjast sum atfinning móti tí arbeiði hesi fólk gera. – Føroysk KT-fólk eru dugnalig, sera dugnalig. Tað er heldur skipanin og tilgongdin, ið er skeiv. Vit hava avmarkaða arbeiðsorku og fíggjarliga styrki. Við 51.000 fólkum eru vit at rokna sum ein miðalstór útlendsk fyrirkur, men okkara samfelag hevur nóg fleiri KT-skipanir enn ein fyrirkur. Stóra fyrirkur hevur KT-fólk við ymsum ábyrgdarøkjum, soleiðis at allar uppgávur vera loystar. Hjá nógvum kemur arbeiðsorkan ikki longur enn til dagsins avbjóðingar – at skifta battarí á músum ella fylla pappír í printaran, sigur Torben Nielsen.

Privata kann eisini samstarva

Tað er ikki bara innan tað almenna, at orkan kann nýtast betur. Eins og tað er ein einsamallur KT-maður á einum stovni, so hava flestu fyrirkur ein ella ongan.

Uppgávnar eru tó tær somu, líka mikið hvør stóddin er. Nógvar at teimum stóru fyrirkunum leita sær serfróðingahjálp uttanlands.

– Hetta eru teir dýru konsulentarnir sum flúgva til Føroyar í nakrar dagar, loysa onkra uppgávu og so eru teir burtur aftur. Hetta innkeyp kundi verið brúkt betur, um til dømis tær fyrirkur, ið hava brúk fyri serfróðingahjálp, brúktu peningin til felags avbjóðingar og fingur førleikament síni egnu fólk, sigur Torben Nielsen.